

การใช้วิทยุ เพื่อการศึกษา

และ

การพัฒนาห้องถังน้ำ*

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์

จากรายงานการสำรวจขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมของสหประชาชาติ ในปี ๑๙๖๕ นั้น มีสถานีวิทยุถึง ๑๐,๐๐๐ แห่งในเกือบ ๒๐๐ ประเทศทั่วโลก ภาระทางการกระจายเสียงไปสู่ เครื่องรับวิทยุมากถึงจำนวน ๖๕๓ ล้านเครื่อง จากตัวเลขข้อนี้ประมาณว่า ในระบบสิบปีจะมีตัวเลขเพิ่ม มากขึ้นเป็นสองเท่า ในภูมิภาคของโลกในบางเขตอัตราการเพิ่มนี้จะยังหลักเดิมไม่พ้นซึ่งอาจประมาณได้ดังนี้คือ อัตราการเพิ่มเครื่องรับวิทยุขึ้นไปราวร้อยละ ๒๗๑ ล้านต่อเมื่อปีประมาณร้อยละ ๔๕ เอเชียตะวันออกกลางร้อยละ ๑๐๐ เอเชียใต้ร้อยละ ๓๘๐ สาธารณูปโภคเพิ่มนี้ถึงร้อยละ ๑๒๑ ซึ่งอัตราการเพิ่มเช่นนี้จะทำให้มีจำนวนวิทยุเป็นสัดส่วนมากกว่าที่ประชาชนมีอยู่ในสหรัฐอเมริกา และ คานาดา ซึ่งจะมีสัดส่วนเครื่องรับ ๑๙๙๕ เครื่องต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน มีอยู่ ๑๐ ประเทศที่รายงาน การกระจายเสียงว่าใช้เวลา ๒๕๐,๐๐๐ ชั่วโมงต่อสปีด้าห์ นับตั้งแต่รายงานทั่วไปจนถึงผลกระทบโดยที่เดียว รายงานนี้ทำให้มองเห็นข้อสรุปที่ดีเด่นขึ้นมาได้บ้างว่า ในปัจจุบันสื่อสารล้ำทัน ที่นิยมกันทั่วโลกก็คือวิทยุเงื่อน

จุดมุ่งหมายสำคัญของข้อเขียนนี้เพียงคร่าวเสนอให้เห็นบทบาทของวิทยุต่อห้องถังน้ำที่ใน ประเทศไทยกำลังพัฒนาตนเอง ว่ามีผลสำคัญต่อความเต็บโต และการพัฒนาตนเองของชาวชนบท

* ผู้สนใจรายละเอียดโปรดศึกษา Emile G. McAnany, *Radio's in Development : Five Strategies of Use*, Stanford University, Institute Communication Research, September 1973.

อย่างไร ในการกล่าวถึงชนบทนั้นย่อมจะต้องอยู่บนสมมติฐานว่า คนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้ที่มีวิชีชีวิตผูกพันอยู่กับการเกษตรกรรม และผลผลิตคืออันขึ้นตัว ชาวชนบทยังคงต้องเผชิญกับปัญหาด้านโภชนาการ และสุขภาพอนามัยอันเสื่อมโทรม การขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษา และการยอมรับภาวะอันสุดแสบจนทันทันที่เป็นอยู่ ความต้องการของผู้บริหารหรือรัฐบาลในส่วนที่เกี่ยวกับชนบท ดังจะเห็นได้จากเบ้าหมายของการพัฒนาประเทศนั้นอยู่ที่ความปรารถนาจะให้คนดูซึ่งยากไร้ในชนบทเหล่านั้นพ้นจากสภาพนั้นไป แต่ต้องการที่จะพัฒนาคนนับล้านในชนบทให้ทันสมัยขึ้น ด้วยการส่งเสริมให้มีการผลิตเพิ่มมากขึ้น ได้รับประทานอาหารดีขึ้น มีการศึกษาในระดับพื้นฐานอย่างทั่วทุกคน และไม่มีลูกมีคน ก และสุขภาพอนามัยดีขึ้นด้วย บางครองผู้บริหารถึงกังวลความปรารถนาให้ประชาชนในชนบทเหล่านั้นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองด้วยอย่างจริงจัง ให้รู้จักความคุ้มครองของตนเองให้ก้าวหน้า รักษาสำนึกรักภักดีรวมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และให้ได้รับส่วนเรียนรู้ในชีวิตสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น แต่จะมีสักกี่ประเทศที่จะรู้และทำได้ดังขั้นนั้น

ถ้าเข่นนั้น วิทยุจะมีบทบาทได้อย่างไรในภูมิภาคอันเป็นเขตภัยแค้นเหล่านี้ในการแสวงหาคำตอบ หากจะแยกประโยชน์ของวิทยุในการเข้าไปเมืองบททางกล่าวแล้ว เรายังอาจพอจะแยกออกได้ถึง ๔ ประการดังนี้ ประโยชน์ในเรื่องเวลา ค่าใช้จ่าย ผลที่ได้ และการดำเนินงานที่มีเบ้าหมายต่อห้องนอนนั้น ในเรื่องเวลานั้นพอดีจะมองเห็นได้ชัดเจน เพราะในบ้านบ้านจะเห็นได้ว่าวิทยุสามารถเข้าถึงประชากรได้อย่างกว้างขวาง และแม้ว่าเครื่องรับวิทยุส่วนใหญ่จะผลิตขึ้นให้เหมาะสมกับเขตในเมือง แต่วิทยุท่านนี้สื่อสารความรู้แก่คนอย่างทั่วถึงในเขตชนบท หากพิจารณาโทรศัพท์ที่บ้านจะเห็นว่าแม้จะเป็นลักษณะการถ่ายทอดไม่ต่างกันมากนักกับวิทยุ แต่ภายในสิบปีข้างหน้าโทรศัพท์คงไปไม่ถูกสนใจชนบทได้เหมือนวิทยุ ซึ่งไปได้ทั่วและกว้างขวางกว่า

ขอได้เปรียบของวิทยุเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายนั้น ยังมองเห็นได้เจ้ายากเทียบค่าใช้จ่ายกับโทรศัพท์หรือสื่อมวลชนอื่น ๆ เพราะนั้นหมายความว่าพิจารณาในแง่ที่ว่าวิทยุสามารถนำไปได้ทั่วทุกหนทุกแห่ง คือว่าโทรศัพท์ ประกอบกับอัตราภาระของคนในชนบทส่วนใหญ่คงจะสามารถมีวิทยุได้มากกว่า โทรศัพท์ จึงไม่น่าสงสัยว่า คนชนบทยอมจะสามารถซื้อเครื่องรับวิทยุซึ่งราคาถูกกว่า ยังกว่านั้น หากพิจารณาระดับเทคนิคที่จำเป็นในการดำเนินการทางด้านวิทยุกับโทรศัพท์แล้ว การติดตั้งสถานีวิทยุดูจะง่ายและถูกกว่าการตั้งสถานีโทรศัพท์ซึ่งอาจจำเป็นต้องจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศมาติดตั้งให้ได้ บางประเทศคงไม่ต้องการชาวต่างประเทศมาจัดทำให้ด้วยเหตุผลบางประการ การติดตั้ง

สถานีวิทยุไม่ยุ่งยากเกินกว่าช่างในประเทศไทยทำได้ และถ้าจะว่าไปแล้ว การสื่อสารมวลชนทางด้านนี้มากพอโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งช่างจากต่างประเทศเลยก็ได้

ข้อได้เปรียบของวิทยุในเรื่องผลที่ได้นั้นคือมีการถูกเผยแพร่แก่คนจำนวนมากห่วงผลที่จากการใช้โทรศัพท์กับวิทยุ ว่าอันไหนจะได้ผลมากกว่ากัน ข้อถูกเฉียงเข่นว่าคนซึ่งจำกัดอยู่ในสภาพการณ์ขณะในข้อที่ว่าโทรศัพท์นั้นยังไม่สามารถส่งไปได้ทั่วไปในเขตชนบทเมืองอย่างกับวิทยุ อีกอย่างหนึ่งจะเห็นได้ว่า เรายังไม่ได้มีการทดสอบประเมินผลอย่างกว้างขวางในเรื่องการใช้วิทยุให้เป็นประโยชน์ทางการศึกษา เลยยังหาข้อมูลจริง ๆ ไม่ไดenk แต่ก็มีข้อมูลเชื่อได้ว่าวิทยุนั้นสามารถใช้อย่างได้ผลดีในการใช้สอนในระบบโรงเรียนปกติ การสอนนอกโรงเรียน และการสอนด้านพัฒนาชุมชน

ในประการที่สุด ประโยชน์ของวิทยุในแห่งที่เป็นการสอนของตอบต่อความพยายามในการพัฒนาชนบทนัดดูจะมีอยู่มาก เพราะหากเทียบกับโทรศัพท์แล้วยังนับว่าถูกกว่ามาก ซึ่งในข้อนี้จะทำให้สามารถจัดให้มีสถานีวิทยุประจำท้องถิ่น เพื่อให้ดำเนินรายการเฉพาะของท้องถิ่นนั้น ได้โดยตรง โดยสามารถจัดตามภูมิภาคของท้องถิ่นนั้น หรือจัดให้ตรงตามวัฒนธรรมและความสนใจของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ การจัดรายการ เช่นน้ำใจจะไม่ให้การศึกษาโดยตรง แต่ก็ช่วยสร้างคุณค่าของท้องถิ่นให้คำรับอยู่ได้อย่างดี เพราคุณค่าของท้องถิ่นมักจะถูกគิจกรรมจากกลุ่มวัฒนธรรมใหญ่ให้หลอยถูกตัดกันอยู่เสมอ ๆ สถานีวิทยุประจำท้องถิ่นนั้น การกระจายเสียงโดยใช้ภาษาของท้องถิ่นนั้น ๆ ก็จะสามารถอ่านว่ายังไงเด็กข้อแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น และเป็นปากเสียงให้แก่ผู้นำในท้องถิ่นได้โดยปริยาย

ข้อได้เปรียบของวิทยุที่ ๔ ประการดังกล่าวเนื่องจากทำให้วิทยุถูกยกเป็นสิ่งที่เชื่อว่าเจาะนำมาใช้อย่างเป็นผลดีในการพัฒนาประเทศ และความพยายามที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในท้องถิ่นชนบท หลายประเทศยอมรับประโยชน์ของวิทยุและนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชนบทมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้จะรู้ถึงประโยชน์ของวิทยุก็เป็นที่น่าเสียดายว่า ไม่ค่อยได้มีการทำวิจัยหรือประเมินผลเรื่องเหล่านี้ไว้เพื่อให้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาทางด้านนี้ เพราะฉะนั้นก็เกوبจะพูดได้ว่า โครงการที่ทำอยู่หรือกำลังจะทำต่อไปนั้น มาจากพันธุ์ฐานอันมีมนเพราขาดข้อมูลที่จะใช้ประกอบในการพิจารณาวางแผน ซึ่งน่าเป็นห่วงว่าจะต้องคลำกันไปอีกนานนักหนา กว่าจะได้พบทางที่ชัดเจน ทางหมวดที่เป็นอยู่นี้ไม่ทราบเราจะใช้เวลาอีก

วิทยุนั้นก็เป็นเครื่องมือสื่อกลางในการถ่ายทอดข่าวสารออกไปให้ฟัง และถือได้ว่าเป็น

เครื่องมือที่ชิ้นในการช่วยให้เกิดขบวนการในการพัฒนาประเทศขึ้น แต่ผลที่จะได้จากการของมันนี้ไม่ใช่ว่าจะต้องขึ้นอยู่กับคุณภาพที่ดีขึ้น หากแต่ความสำคัญของผลสำเร็จจะอยู่ที่ว่าใช้วิทยาศาสตร์ดูดประสึกรอย่างไรต่างหาก เพราะความคิดเบื้องหลังการนำวิทยามาใช้นั้นมักจะมองอยู่บนสมมติฐานที่เชื่อแน่ในผลที่ได้จากการวิทยาเกี่ยวกับโครงสร้างของกรอบข่าวสาร เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะการใช้วิทยุนั้นมีกลยุทธ์หลายแบบ ทุกแบบจะประสบผลสำเร็จได้โดยสถานการณ์จำเพาะอย่าง เพราะฉะนั้น ความสำเร็จของการใช้วิทยุเป็นเครื่องมือสื่อกลางในการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลกับความพยายามที่จะต้องทำความกระจ่างในสมมติฐานของกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่นำเอาวิทยามาใช้ เพื่อว่าการใช้วิทยุเป็นเครื่องมือจะได้สนองตอบตรงตามความเหมาะสม และความต้องการของประเทศอย่างแท้จริง

ศาสตราจารย์เอมิล จี แมคคุณแนนนี ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยแสตนฟอร์ดได้เสนอกลยุทธ์การใช้ประโยชน์จากวิทยุชั้นนำสันในนามพิจารณา เพราะความสำคัญในการจัดการศึกษาทางด้านนักลงมารเริ่มดำเนินการอยู่ ซึ่งน่าทบทวนข้อเสนอเหล่านี้อันอาจเป็นประโยชน์แก่การวางแผนงานทางด้านนี้ได้บ้าง ดังนี้

๑. การใช้วิทยุแบบเบ็ดใหญ่ในการออกอากาศเต็มที่โดยไม่ต้องมีการจัดกลุ่มผู้ฟัง

ถ้าจะนะสำคัญของการนำเอาวิทยามาใช้เป็นเครื่องมือตามข้อเสนอ นี้ เกือบจะไม่ต่างกับการจัดรายการวิทยุเท่าที่เป็นอยู่ในเมืองไทยขณะนี้ เพียงแต่ว่ารายการที่ดันมาเป็นประสึร์สำคัญอยู่ที่ดุจมุ่งหมายในการให้ความรู้แก่ผู้ฟังจริง ๆ อย่างไรก็ตาม การใช้วิทยุเพื่อการศึกษาตามลักษณะนี้ย่อมจะมีความขัดกันอยู่ไม่น้อยกับรายการชั้นดีที่เป็นการบันเทิงมากกว่า เพราะถ้าจะดูอัตราส่วนของเวลาที่คิดเป็นรายการเพื่อการศึกษากับสัดส่วนของเวลาซึ่งเป็นรายการบันเทิงแล้ว รายการซึ่งเป็นการศึกษายังนับว่ามีน้อยมากที่เดียว

ในเมืองไทยนั้นทั้งความตั้งใจในความคิดที่จะนำเอateknologyสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือทางการศึกษา แต่ขาดหลักฐานข้อมูลในเรื่องของผลที่ได้จากการใช้จริง เพราะก่อนอนุมัติจะมีคำถามที่ว่า ความพยายามในการลงทุนเหล่านั้นมีคุ้มค่าสักแค่ไหน โดยเหตุที่ขาดหลักฐานข้อมูลนี้เอง ถ้าจะนะการจัดวิทยุเพื่อการศึกษาที่ทำอยู่ จึงเหมือนทำไปอย่างมโนร่วมด้วยความเชื่อมจำกอยู่ทว่า มีคนฟังอยู่หรือเปล่า? คนที่ฟังนั้นได้ประโยชน์จากการหรือไม่ เมืองไทยยังไม่มีรายงานเบ็ดเตล็ด

จริงจังในความสำเร็จเรื่องนี้ แต่ลองมาพิจารณาดูว่าในเม็กซิโก และในประเทศไทยลิปปีนส์ ประเทศเพื่อนบ้านของเราบ้างว่า ได้ผลเป็นอย่างไร

การสำรวจในประเทศไทยเม็กซิโก^๑ ได้เบ็ดเตล็ดอกมาร่วมกันว่า การสำรวจทำที่เมืองมอร์โลส ใกล้กับเมืองเม็กซิโก ซึ่งแม้จะเป็นดินแดนแร้นแค้น แต่ร้อยละ ๙๘ ของจำนวนประชากรในเมืองนั้นก็มีเครื่องรับวิทยุใช้กัน แม้ว่าสถานีวิทยุประจำท้องถิ่นจะจัดรายการชั้นเป็นการให้ข่าวสารเกี่ยวข้องกับการอ่านออกเขียนได้ เรื่องเกี่ยวกับอัตราค่าจ้างขันต่างของห้องถิ่นนั้น ราคาของฟิชเชอร์และรายการเพื่อสุขภาพ การสำรวจกลับพบว่า ผู้พึงรายการของสถานีกลับไม่ค่อยรู้เรื่องเหล่านี้เลย สิ่งที่รู้จริงๆ ในเรื่องที่ทรงกับรายการของสถานก็คือ ราคากล่องค่าจ้างในเมืองเม็กซิโกต่างหาก ตกลงมากคือกล่องไม่รู้เรื่องในห้องถิ่นของตัวเอง ผลการสำรวจยังบอกอีกด้วยว่า ผู้พึงมากกว่าสองในสามชอบฟังรายการที่เป็นการศึกษา แม้จะเป็นรายการเพื่อความรู้จากสถานีใหญ่ที่กระจายเสียงมาจากเมืองหลวงกตาม การสำรวจครั้งนี้ได้พบว่า ความสนใจที่มอยู่มากกันเป็นเรื่องของความจำเป็นในการบริโภค แต่ไม่มากที่ความตระหนัก หรือความสนใจในรายการที่เป็นการศึกษา หรือรายการที่ให้ความรู้ทางด้านสุขภาพ หรือเรื่องเกี่ยวกับการทำงาน

การสำรวจที่ประเทศไทยลิปปีนส์^๒ ทำในเขตดาเวา เกาะมินดาเนาได้พบว่า รายการข่าวติดต่อ ดนตรี และรายการบรรยายธรรมะสักป้าท์ เป็นที่นิยมมากกว่ารายการที่จัดให้เป็นบริการแก่สาธารณะ เช่น รายการเกี่ยวกับการกิจกรรม โครงการวางแผนครอบครัว ซึ่งมีคนฟังน้อยมาก การสำรวจที่ทำให้ได้ข้อมูลที่ออกจะชัดเจนพอสมควรว่า รายการที่เป็นข่าวสารมักจะต้องแบ่งขั้นกับรายการที่เป็นการบันเทิง เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง และกับอย่างที่เดียวรายการเหล่านี้ไปถึงผู้ฟังซึ่งไม่ค่อยจะเป็นเป้าหมายของประชากรของรายการ

สมมติฐานของสอง ก็คือ การใช้วิทยุแบบใหม่ในการออกอากาศอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องมีการจัดกลุ่มผู้ฟัง รายการทางด้านการศึกษาจะมีผลกระทบต่อผู้ฟังทั้งพัฒนาการและทางการค้า ต่อทัศนะของประชาชนและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นไม่มากนัก นอกเสียจากว่า ข้อความที่เผยแพร่ออก

๑. คู่รายงานของมูลนิธิเบอร์ตินเรื่องการจัดวิทยุสำหรับชนบท เป็นเอกสารอัปโหลดเนื่องจากการสัมมนาจัดขึ้นที่เม็กซิโก เก็บไว้ในห้อง ๑๔๗๑
๒. Spain P., A Survey of Radio Listenership in the Davao Province of Mindanao, the Philippines, unpublished report, Stanford University, Institute Communication Research, September 1971.

ไปนั้นจะเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมบ้านราฐสูนของผู้พูด อย่างไรก็ตามเราก็ต้องยอมรับว่า สื่อกลาง เช่น วิทยุสามารถทำหน้าท่อนสำคัญในการกระจายข่าวสารได้อย่างดี ไม่ว่าข่าวสารนั้น จะเป็นประโยชน์ หรือจะต้องบ่นอยู่กับบ้านจยอนๆ ทว่ายุ่งเมืองคุณไม่ได้ ตัวอย่างเช่น รายการที่จัดให้เป็นความรู้ทางด้านอนามัยนั้นมีประโยชน์ไม่มากแต่อย่างใดเลย แม้ว่าจะเป็นรายการผู้พูด พูดชนชุมชนและได้ความรู้อย่างมาก ถ้าหากว่าผู้พูดไม่มีโอกาสเลย์จะได้ใช้บริการสาธารณสุขที่จะมีไปถึงเขา หรือรายการซึ่งขึ้นชื่อว่าบ้านให้ทำมาหากินในหมู่บ้านของตัว เพื่อจะได้เป็นกำลัง พัฒนาหมู่บ้านต่อไปนั้น จะเป็นรายการที่ไม่ช่วยอะไรได้มากนัก หากสภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย ให้ชาวบ้านทำได้เช่นนั้น คือถึงอย่างไรชาวบ้านก็คงอุดหนาไม่ไหวที่จะต้องมาตายເคาดานหน้าในกรุงเทพฯ จึงเห็นได้ว่ารายการต่างๆ นั้นก็คงต้องทำพร้อมกันไปกับการพัฒนาในเชิงหมายทางภูมิศาสตร์ด้วย มีนิจนั้นแล้วต่อให้รายการดีอย่างไรก็ต้องได้ผลไม่เต็มทันก สำหรับส่วนบุคคลภายนอก ทว่าคุณคุณไม่ได้ต่อให้ด้วยรายการอย่างวิเศษอย่างไรก็ตาม

นอกจากนี้ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติ เพราะมักจะมีข้อหาดตอบพร่องในด้านวัฒนธรรม ประสมการณ์และความเข้าใจระหว่างผู้จัดรายการซึ่งถือว่าเป็นผู้รู้ทุกในตัวเมืองผู้พูดซึ่งอยู่ในท้องถิ่นชนบท ยิ่งกว่านั้นจะปะมาณอันน้อยนิด ที่จัดให้กับรายการด้านการศึกษาอาจหมายความว่าจะไม่ช่วยต่อเนื่องรายการอันดับเป็นให้กับประชาชนผู้พูด ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถติดตามผลกระทบจากการซึ่งจัดให้นักได้ ส่วนใหญ่จะเห็นได้เสมอๆ ก็คือการขาดการประสานงานระหว่างการออกอากาศกับการจัดรายการ และการขาดการประสานงานในการจัดบริการให้แก่ท้องถิ่นชนบท จากระหว่างสาธารณะ กระทรวงเกษตร หรือกระทรวงศึกษาและกระทรวงฯ ปอยปรองที่มากจะปรากฏว่า รายการที่จัดขึ้นก็ทำกันมาจากห้องส่งโดยที่ขาดจุดประสงค์อันแน่นชัด นอกจากจะมีความคิดที่จะต้องทำอะไรสักหน่อยที่เป็นการศึกษาไปให้ผู้พูด ทั้งนี้เช่นว่าเงื่อนไขผลกระทบต่อการให้ความสำคัญเรื่องด่วนๆ เช่นเดียวกับการจัดสรรงบประมาณเพียงน้อยนิดของรัฐบาลมาให้แก่รายการที่เป็นการศึกษาเช่นนั้น ผลที่ได้ออกมาก็คือ คุณภาพต่ำๆ ทว่าทำๆ กันไป

ว่าที่จริงสภาพในเมืองไทยหรือเมืองไหน การวิทยุกระจายเสียงที่เห็นได้จะดีก็คือรายการที่จัดเพื่อธุรกิจการค้า นกเป็นปัญหาอีกข้อหนึ่งที่ทำให้รายการเพื่อการศึกษามีอันต้องล้มลุกคด觚ล้านตลอดมา อย่างไรก็ตามแม้ว่าการใช้วิทยุแบบเบ็ดเตล็ดให้มีการออกอากาศเพิ่มที่โดยไม่ต้องจัดกลุ่มผู้พูด

n. Chu G. and Schramm, W., *Learning from Television: What the Research Says*, Washington D. C., National Association of Educational Broadcasters, 1967.

๕๔ เช่นก้าสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการให้บริการป่าวสาร และกระตุ้นให้ผู้พึงเกิดความคิดใหม่ๆ ถ้าหากนักวางแผนการศึกษาถือเรื่องการสื่อสารมวลชนเพื่อการศึกษาเป็นเรื่องจริงจังสักหน่อย และกำหนดจุดมุ่งหมายให้แน่ชัด การใช้วิทยุแบบที่เสนอแนะจะมีส่วนในกระบวนการพัฒนาชนบทได้ เช่นกัน จำพังจัดกันให้ได้ขอว่ามีรายการจะก่อคิจไม่อาจเปลี่ยนบัญชาด้านโครงสร้างที่จะสอดแทรกเข้าไปในการพัฒนา ถ้าหากการใช้วิทยุตามแบบที่เหมาะสมกับความพยายามในการเปลี่ยนแปลงอย่าง ท่องเนื่องของรัฐบาลหรือของผู้นำการเปลี่ยนแปลงบางกลุ่ม การใช้วิทยุแบบเดียวให้ออกอากาศโดยที่ ไม่ต้องมีการจัดกลุ่มผู้พึงก์เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการนี้ได้พอ

๒. การสอนทางวิทยุโดยการจัดกลุ่มผู้เรียน

การสอนทางวิทยุเป็นอีกวิธีหนึ่งในการนำวิทยุมาใช้ประโยชน์ทางด้านการศึกษาเพื่อให้ เป็นสื่อการสอนในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางสังคม อย่างไรก็ตามวิธีนี้จะมีผลลัพธ์ที่ดีที่สุด เมื่อเป็นสื่อการสอนทางวิทยุที่ได้แก่เด็กซึ่งอยู่กันอย่างกระฉับกระเฉยในเขตชนบท ปฏิบัติชั้นเรียนที่สูง

สมมุติฐานข้อแรกของการสอนทางวิทยุคือ จากประสบการณ์ผ่านมา วิทยุเป็นส่วน หนึ่งของระบบในโรงเรียนภาคปกติ แต่การสอนทางวิทยุอาจทำนักเรียนได้เช่นกัน ดังเช่น ในอสเตรเลีย การสอนทางวิทยุเป็นการจัดทำให้แก่เด็กซึ่งอยู่กันอย่างกระฉับกระเฉยในเขตชนบท ในแทนซาเนีย การสอนทางวิทยุเป็นการสอนทักษะด้านปฏิบัติทางไปรษณีย์และทางวิทยุให้แก่หมู่ บ้านต่างๆ ในสาธารณรัฐประชาชนจีนประชาชนในเมืองเชียงไฮ้ จะได้รับคำสอนเป็นภาษาอังกฤษ นอกเหนือจากที่เรียนในโรงเรียนภาคปกติ ในเมืองไทยเองระบบอนกว้างขวางใหญ่โดยของการ ประดิษฐ์ศึกษาทั่วประเทศ ก็นำวิทยุมาเป็นเครื่องมือในแบบวิธีนี้

สมมุติฐานในประการที่สองของข้ออ้างกันเสมอๆ ก็คือว่า การสอนทางวิทยุเป็นการ จัดค่าใช้จ่ายแทนการหทองจักรุมาสอน ข้อดูจะเป็นปัจจัยสำคัญท้องเป็นเหตุผลข้อหนึ่ง การ วางแผนชนแรกเกี่ยวกับการใช้วิทยุเพื่อการศึกษาในเม็กซิโกอ้างเหตุผลว่า การออกอากาศทาง วิทยุด้วยการใช้ครุพัสดุเพียงคนเดียวในการสอนระดับ ๔-๖ แก่โรงเรียนในชนบทนั้นจะได้ผลเท่ากัน และยังถูกกว่าการจ้างครุส่องคนหรือสามคนทำงานอย่างเดียว กัน ในประเทศไทยได้เคยจัดสอนโดยทางวิทยุและ สามารถส่งครุส่องทางบัญชืออกไปยังโรงเรียนต่างๆ ในชนบทได้

๔. Spain P. A Study of the System of Radio Primaria in the State of San Luis Potosi, Mexico, Stanford University, Institute Communication Research, March 1973.

ไปรษณีย์ โดยการส่งคำสอนไปให้ผู้พิใช้เรียน ช่วงชนกันบัวเป็นการประทัยและช่วยแก้ไข การสื่อสารซึ่งยังไม่มีในประเทศไทย ให้ใกล้ชิดกันทั้งขันระหัวงตัวเมืองกับชนบท^๔

การสอนทางวิทยุนั้นยังคงอยู่ในสมมติฐานอีกข้อหนึ่งว่า นักเรียนจะสามารถเรียนทักษะ อันจำเป็นภายใต้การแนะนำดูแลของคนที่จะสามารถบอกผลลัพธ์มาให้ได้ (ไม่ว่าจะโดยทันทีหรือ จะอยู่ไกลสักแค่ไหนก็ตาม) ในการจัดกลุ่มผู้พิใช้เรียนนั้นจำเป็นจะต้องมีการจัดโครงสร้างขึ้น ต้องให้มีการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์การเรียน ผู้ดำเนินการหรือครุ แล้วต้องให้มีการแจ้งผล กลับมาได้ด้วย เพราะฉะนั้น ผลจะได้จากการสอนทางวิทยุจึงมักจะมีมากกว่าการอกรายการ ตามธรรมชาติอย่างง่ายๆ ไม่ว่าค่าใช้จ่ายของผู้รับที่จัดกันขึ้นในระดับรองๆ ลงไปจะเป็นภาระของหน่วย งานที่จัดสอนทางวิทยุ หรือประชาชนผู้รับบริการการสอนทางวิทยุเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการที่ช่วย สอนความรู้ให้เกิดขึ้นได้

ยังมีสมมติฐานอื่น ๆ อีกบางประการที่ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงเกี่ยวกับการใช้วิทยุสอนหนังสือในห้องทัศนบท น้อยครั้งที่มีภาคกันเองว่าการสอนที่นี่ และการให้การศึกษาที่จะอำนวย ให้แก่การพัฒนาในชนบท จึงเห็นได้ว่า ความพยายามกันอย่างเหลือเกินที่จะปรับปรุงวิธีการสอน ที่ไม่ว่าจะทำโดยใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาหรือไม่ก็ตาม ล้วนตั้งอยู่บนเหตุผลของสมมติฐาน ที่กล่าว แม้กระนั้นก็ตามการขยายระบบโรงเรียนภาคปีต่อๆ กันจะเกิดผลไม่เพียงแต่ไม่เกิดประโยชน์ แก่ห้องสอนชนบทเพียงเท่านั้น แต่ยังมีผลเป็นการทำลายห้องสอนนั้น ๆ ลงได้ด้วย ในรายงานการ ประเมินผลเรื่องวิทยุเพื่อการศึกษาแก่ชาวอินเดียนในประเทศเม็กซิโก ชั้นจตุท่านเมอบทแล้ว (๑๙๗๓) กล่าวว่า ไม่ว่าจะเกิดประโยชน์อย่างไรในการใช้วิทยุเพื่อการศึกษาแก่ชาวอินเดียนเต่า ชาราญมาราในเม็กซิโก บางคนที่จบตามระบบที่ใช้นั้น สังคมของคนในผ่านนักลัพต์สูญเสีย คนหนึ่งทมอนาคตไปอย่างน่าเสียดาย^๕ การศึกษาอีกชนหนึ่งในเรื่องนี้ให้เห็นว่า ชาวชนบทเม็กซิกันนั้นยอมรับนัดถือการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติเป็นเหมือนบัตรผ่านประตูในการโยกย้ายเข้าไป ที่ตัวเมือง^๖ การศึกษาขององค์กรการการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ใช้ให้เห็นว่าในไอโวเรียโคลนน์ การศึกษาเป็นตัวกำหนดทุกสุดสัมภารบุคคลที่จะต้องย้ายออกจาก

๔. Dodds, T. *Multi Media Approach to Rural Education*, International Extension College, 1972.

๕. Schmelkes de Sotelo, S. *The Radio School of the Tarahumara: An Evaluation*, Stanford University, Institute Communication Research, March 1973.

๖. Spain P., *op. cit.*

หมู่บ้านเดิมของตนไปสู่ตัวเมือง นักการศึกษาสำคัญอุกคนหนึ่งคือ Coombs ก็ซึ่งให้เห็นว่า ระบบโรงเรียนที่สอนอยู่ในชนบทนั้นไม่ได้สอนสิ่งใดที่เกิดขึ้นในชนบทจริงเป็นต้องเรียนและสามารถนำไปใช้งานได้ในภาวะอันจำกัดของชุมชนของตน ซึ่งก็หมายความว่าผลในข้อนี้ทำให้ระบบโรงเรียนกลายเป็นส่วนชั่วชั่วนี้คุณยายถ่อนทอยู่จากชุมชนเดิมของตนไปสู่ชุมชนใหม่ซึ่งดีกว่าในเอง

ในทางปฏิบัติโครงการสอนทางวิทยาที่ทำกันอยู่ในประเทศไทยต่าง ๆ ซึ่งกำลังพัฒนาตนเองนั้น มีแต่ต่างกรุงจะจัดการโดยหลายวิธี มีตัวอย่างที่พอยกมาอ้างให้เห็นได้บ้างว่าได้นำเอาระบบไปใช้เป็นโครงการสำคัญอันหนึ่งซึ่งใช้หลักสูตรทรงหมุดมาใช้สอน เช่น ของเม็กซิโกซึ่งในสองปีแรกนั้นไปใช้ก็ตั้่หารายการถึงสัปดาห์ละ ๒๕ ถึง ๓๐ ชั่วโมง ให้แก่โรงเรียนประถมทั่วประเทศ แต่ในปัจจุบันก็ลดลงอย่างลงตัว ที่เห็นว่าใช้กันมากสักหน่อยในการใช้วิทยุสอนตามวิธีนี้ ก็คือ การเลือกวิชาบางวิชามาใช้สอนทางวิทยุ เช่นที่ทำอยู่ในประเทศไทย ซึ่งสอนวิชาดูตีขับร้อง สอนวิชาสังคมศึกษา และวิชาภาษาอังกฤษ เป็นต้น

วิชาที่ใช้สอนทางวิทยุเป็นพิเศษนั้น เห็นจะได้แก่วิชาทางด้านภาษาต่างประเทศซึ่งทำโดยจักรุทอกสำเนียงคือสอนทางวิทยุหรือทางโทรทัศน์ วิธีนี้จะช่วยสอนครุภารติได้รับการฝึกฝนทางด้านนี้มาไม่ค่อยดีนัก ให้เรียนรู้ไปด้วยในตัวพร้อมกับกับนักเรียน วิธีนี้ทำกันอยู่ในหลายประเทศ ส่วนวิชาอื่น ๆ เช่นคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา ประวัติศาสตร์ หรือวิชาอื่น ๆ ก็สำคัญและอยู่ในขันทดสอบทั้ง

การประเมินผลทางด้านการใช้วิทยุสอนหนังสือที่เป็นเทคโนโลยีทางการศึกษานี้ยังไม่มีการทำกันอย่างเต็มที่ ที่ทำกันน้อยกว่าทางเพียงแต่ซึ่งให้เห็นว่าวิทยุยังมีบทบาทอยู่เกินไป และดูจะด้อยความสำคัญกว่าจัดตั้งด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการทางด้านนี้ ข้อที่เห็นได้ชัดก็คือ การประเมินผลการสอนที่ได้ผลทางวิทยุที่ใช้สอนในท้องถิ่นชนบทของประเทศไทยกำลังพัฒนาตนเองนั้น ยังต้องอยู่ในโครงการซึ่งจะทำให้คลื่นส่งไปได้ทั่วถึง จึงจะทราบได้ว่าผลที่ได้นั้นจะเกิดขึ้นจริง มีขนาด ซึ่งเป็นการเดาสุ่มผลของการเรียนทางวิทยุหวาน

เป็นที่เห็นได้ชัดว่าการใช้วิทยุสอนนั้นทำได้ดีกว่าที่เคยทำโครงการทางด้านกันมาแต่เดิมอย่างไรก็ตาม การที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้นนั้นย่อมต้องใช้เงินใช้จ่ายเพิ่มขึ้นแน่ ซึ่งในการยืมมายัง

๙. Coombs, P. *Non-formal Education for Rural Development: Strengthening Learning Opportunities for Children and Youth*, Essex Conn., International Council for Education Development, January 1973.

ต้องคำนึงถึงเรื่องหลักสูตรเป็นประการสำคัญ จะต้องมีการทดสอบโครงการใช้วิทยุสอน การพัฒนา ตำราเรียนควบคู่กันไปกับการออกอากาศ การแยกจ่ายอุปกรณ์เหล่านี้ออกไป การฝึกอบรมครุยวิธี นำมาอบรมเพิ่มเติมใหม่ จะต้องจัดหาระบบที่จะดูผลที่ได้กลับมา เช่น ทางทางเก็บแบบผู้ที่ต้องผู้เรียนมาตรวจสอบ ซึ่งอาจต้องทำไปถึงหน้าใช้เครื่องจักรกล เช่น คอมพิวเตอร์ในการตรวจสอบ และประเมินผล ระบบการใช้วิทยุสอนแบบนี้อาจต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างล้นเหลือในขั้นแรกของการผลิตรายการสอน การถ่ายทอดการสอนออกไป และการรับการสอนตามโครงการ ส่วนใหญ่ การผลิตทางด้านนี้ได้ทำเรียบร้อยไปบางแล้วแต่วิชาทางคณิตศาสตร์ และเริ่มนิ่มการทดลองทำกันอยู่ ในหลายประเทศที่กำลังพัฒนาตนเอง ในวิชาอื่น ๆ นั้นยังคงกล่าวไว้ได้ว่ามีการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่จะใช้กับวิทยุ ซึ่งอาจจะต้องรวมค่าใช้จ่ายในการสอนทางวิทยุตามแบบวิธีนี้อย่างไรด้วย

ในเบื้องต้นนี้เราอาจสรุปปัญหาการสอนทางวิทยุในท้องถิ่นชนบทได้ดังนี้ คือ ประการแรกที่สุดรายการที่จะทำนั้นมากจะขาดคุณภาพอยู่เสมอ เนื่องจากไม่ได้มีการทดสอบล่วงหน้า หรือมีการประเมินผลอย่างระมัดระวัง ประการที่สองก็คือ การสอนทางวิทยุนั้นมักขาดการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารการศึกษา และการให้การนิเทศก์ทางด้านนักน้อยจนเกือบมองไม่เห็น ว่ามีศักยภาพอย่างไร แต่ก็ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลในขั้นนี้จะทำให้ครุภัณฑ์สอนทางวิทยุหมดกำลังใจในการดำเนินรายการหากขึ้นปล่อยเอาไว้ ก็จะหงุดหงิดบัดสตานนี้ปล่อยให้พังและทางทางช่องกันไปไม่มีวันสักสัก ในประการที่สาม ถ้าหากจัดรายการไปโดยไม่มีการติดต่อประสานงานให้ดี ก็จะทำให้ไม่ได้ผลกลับมาของรายการว่าเป็นอย่างไร หรือรายการที่ใช้สอนหรือการสอนนั้นมีผลเป็นประการใดประการสุดท้าย อยู่ที่น้อยของรายการซึ่งอาจไม่ตรงกับประสบการณ์ความต้องการของท้องถิ่นชนบท และประสบการณ์ของโรงเรียนเอง ซึ่งถ้าหากรายการในลักษณะนี้เกิดได้รับความสำเร็จ ขึ้นมากจะเป็นอย่างที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่า จะทำให้คนหนุ่มหนี้จากชุมชนของตนเข้าไปอยู่ในชุมชนใหม่ที่กว้างอกกว้างได้

ทั้ง ๆ ที่มีปัญหาเช่นนี้ การสอนทางวิทยุก็ยังคงดูเหมือนจะมีความสำคัญอยู่มากในอนาคตต่อการพัฒนาในชนบท ข้อนี้จะรู้ได้ต่อเมื่อบัญหาความต้องพัฒนาของชนบทได้รับการวิเคราะห์กันอีก และกำหนดความจำเป็นของการเรียนรู้ซึ่งวิทยุจะมีบทบาทร่วมกัน ในประเทศไทย แทนชาเนีย ความต้องการของหมู่บ้านบางแห่งนี้ประสบผลจากการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ การจัดทำหลักสูตรการสอนทางด้านเกษตรกรรมเป็นเรื่องน่าจะทำได้ เช่น ที่สอนทางวิทยุในประเทศไทย

a. Coombs, P. ibid.

ไอวอร์โครส หรือประเทศไทยรากลั่น แต่ก่อนจะมีผลและมีความหมายย่อมจะน้อยกว่า ปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชนบทนี้ได้รับการใส่ใจในการหาคำตอบเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นตามนโยบายของรัฐบาลที่อาจเริ่งอาจจังในเรื่องด้วย

๓. การจัดกลุ่มอภิปรายจากการวิทยุและกลุ่มชี้นำทำการตัดสินใจกันเอง

แนวความคิดเรื่องการจัดกลุ่มอภิปรายจากการวิทยุ และกลุ่มชี้นำทำการตัดสินใจกันเองนี้เริ่มนั้นในประเทศไทยแคนาดาสมัยก่อนสังคมโลกครั้งที่ ๒ จนถึงปัจจุบันนำไปปรับใช้ในอนเดียร่วม พ.ศ. ๒๕๗๙ ซึ่งระยะสิบปีต่อมาจึงเริ่มขยายไปใช้ในประเทศไทยต่าง ๆ ทางอพาร์ก้า เป็น โตโก มาลาวี มาดากัสการ์ ตากาล็อก และเมืองบานา ตากาล็อก และลาตินอเมริกัน

การดำเนินการในเรื่องนักคิดจัดรายการประจำสัปดาห์นั้นรายการหนึ่งโดยให้เป็นเรื่องรายการเกี่ยวกับข่าวในชนบท ตอบคำถามผู้ฟัง และรายการที่เสนอให้มีการอภิปรายหรือยกเฉียงกันนั้นจะเป็นรูปแบบครัวเรือน หรือปาฐกถา ในหัวข้อที่สนใจของกลุ่มน้ำชาชนบท รายการนี้จะในช่วงเวลา ๑๕ หรือ ๓๐ นาที โดยให้กลุ่มน้ำชาบ้านอาสาสมัครพึงแล้วนำไปอภิปรายกัน ผู้นำการอภิปรายจะพยายามยกภาษาภูมิท้องที่ต่าง ๆ ของการอภิปรายและกระตุ้นให้การพูดเกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังอภิปรายอยู่ ถ้าเป็นไปได้ผลของการอภิปรายอาจนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินการของชาวบ้าน หรือทำให้เกิดการปรับปรุงวิธีชีวิตริยาของชาวบ้านบางคนอาจในด้านการเกษตร การสาธารณสุข การศึกษาและปรับปรุงบ้านให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น หรือในหัวข้อใดก็ได้ที่รายการจัดสอนทางวิทยุออกอากาศมาให้กลุ่มอภิปรายนำไปคิดตัดสินใจกันเอง

การเผยแพร่ความคิดการจัดกลุ่มอภิปรายจากการวิทยุเป็น ๑. เป็นที่นิยมชมชอบในแคนาดาและมีผลต่อการนำมายังแผนพัฒนา ในทัศนะของนักวิชาทางด้านการสื่อสาร การใช้ข้อมูลสื่อไปให้กลุ่มต่าง ๆ โดยการใช้สื่อสารมวลชน เช่น วิทยุเป็น ๒. จะทำให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวกับท้องถิ่นด้วยการอภิปรายยกเฉียงในกลุ่มเล็ก ๆ และนำไปสู่การอภิปรายยกเฉียงในกลุ่มชี้นำที่จะเป็นไปตามทฤษฎีของการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม^๑ ยิ่งไปกว่านั้น สมาชิกของกลุ่มที่ทำการอภิปรายที่ได้รับข่าวสารเช่นนี้จะมีความสำคัญต่อบุญชันและสามารถถ่ายเป็นผู้นำทางความคิดชี้นำสามารถกระจายข่าวสารเหล่านี้ออกไปตามแบบเดิม คือ ทำให้ข่าวสารเกิดการหล่อให้หงส์สองทางในประการที่สุด กลุ่มที่ทำการอภิปรายยังจัดสร้างรายงานเป็นข้อเขียนและข้อความชี้เป็นจุดเด่น

๑. Roger, E. and Shoemaker, F. *Communication of Innovations: A Cross Culture Approach* New York: Free Press, 1971.

ของการสื่อสารมวลชนมาให้ด้วย มีหลายแบบวิธีการจัดกลุ่มอภิปรายเป็นการสรุปหลักสำคัญของการสื่อสาร ซึ่งเป็นการให้แนวความคิดที่เป็นประโยชน์อย่างมากmany

สำหรับนักการพัฒนาทางทฤษฎีนักเรียนเดิมๆ วิทยุนักอุดิคติเป็นเครื่องมือที่พร่องรายชาญช่าวสารและข้อความไปยังหมู่บ้านอันห่างไกลได้อย่างกว้างขวาง การจัดกลุ่มอภิปรายเป็นจังหวัดเป็นวิถีทางหนึ่งที่ส่งข่าวสารออกไปให้แก่ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญ ๆ นโยบายของรัฐบาลซึ่งมีช่องทางในการให้เป็นที่รับรู้แก่ผู้ที่ไม่สามารถอ่านออกเสียงได้ โดยไม่จำเป็นต้องพิมพ์โดยบาน่อนอกແจากจ่ายเล็ก ๆ ได้ ทั้งหน่วยงานของรัฐบาลยังจะได้รับรู้ผลลัพธ์มาอีกด้วยในปัจจุบัน ของการรับนักเรียนที่แน่นอนของรัฐบาลในการพัฒนาชนบท นอกจากนั้นความสำคัญของการปล่อยให้มีการตัดสินใจกันเองในกลุ่มบังคับนี้เป็นคำกล่าวที่ว่า การพัฒนาชนบทนั้นจะต้องมาจากคนในชนบทนั้นเอง และต้องไม่ใช่เรื่องที่รัฐบาลจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซงอย่างเจ้ายุ่นเกินไป ในประการที่สุด ยังมีข้อเสนอในแต่ละเกียวกับค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงนักอีกด้วย เพราะการจัดกลุ่มอภิปรายของชาวชนบทนั้น โดยปกติแล้วก็ไม่เส้นเปลืองอะไร หากเทียบกับการที่ต้องจ้างจ้างผู้ทำงานชนบทที่ได้รับการฝึกอบรมอย่างดี หรือเมื่อเทียบกับการใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาตามแบบวิธีอย่างอื่น ๆ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวนักเรียนตามแบบวิธีนักเรียน การจัดกลุ่มอภิปรายของชาวชนบทนั้นอาจได้บุคคลที่ไม่เหมาะสมนัก (เช่น ชนชั้นที่มีอาชญากรรมในหมู่บ้าน) เพราะตามโครงสร้างนี้มีต้องการให้ชาวบ้านเป็นตัวของตัวเอง (หมายความว่ารายการที่จดให้ในนั้นจะต้องมีการกระจายความรับผิดชอบออกໄไปให้มากที่สุด) นอกจากนั้นบอยครองที่เดียวที่ปรากฏว่าอุปกรณ์การเรียนที่ใช้ติดตามการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของชาวบ้านมักจะไม่เพียงพอ ที่สำคัญที่สุดของปัจจุบันนักเรียน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลมักจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวซึ่งกันและกันชาวบ้านขาดความเป็นตัวของตัวเอง

ปัจจุบันขอสุดท้ายที่จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับการจัดกลุ่มอภิปรายนักเรียน แม้ว่าการจัดกลุ่มอภิปรายจะดำเนินการไปอย่างถูกต้อง ผลที่ออกมายจะเป็นประการใดต่อการพัฒนาเขตต่าง ๆ ในชนบท มีหลายประเภทที่จัดทำเรื่องน้อย แต่ยังไม่เห็นมีการประเมินผลออกมากให้ชัดเจน มหาวิทยาลัยซึ่งแกนเดียวกับการวิจัยในเรื่องนี้และประเมินผลออกมากพบว่า การจัดกลุ่มอภิปรายเป็นวิธีการที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุดในบรรดาที่วิธีนี้ ดังนั้นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านของไทย การใช้วิทยุด้านการศึกษา การจัดกลุ่มเรียนหนังสือ กลุ่มผู้นำ เป็นต้น การวิจัยเบตเตอร์ให้เห็นแบบอย่างที่แน่นชัดในความสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมืออย่างมากจากการวิจัยใน

นวกรรมทางด้านอนุฯ^{๑๐} ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านจะเกิดขึ้นได้ในหมู่บ้านที่มีสถานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี มีการร่วมมือร่วมใจ มีการจัดทำด้านธุรกิจหรืออย่างอื่น ๆ ทั้งต้องมีการติดต่อพอสมควรกับเขตในเมืองและมีความสัมพันธ์ในด้านตัวบุคคลของชาวบ้านเองอย่างดีด้วย จะสังเกตได้ว่าพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของผู้เป็นหัวหน้านั้นจะเป็นพวกรสึกษาหรือสามารถอ่านออกเขียนได้ มีฐานะทางครอบครัวดี เป็นเจ้าของที่ดินมาก เป็นพวกรทมความคิดที่จะเป็นผู้นำได้ เป็นพวกรที่ขอบติดต่อเกี่ยวข้องอยู่เสมอ กันเขตท้องที่ในเมือง และเป็นผู้ที่ติดต่อกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง บุคคลสำคัญที่สุดข้อหนึ่งของการพัฒนาหมู่บ้านก็คือ การผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ที่ได้รับการพัฒนา เพราะผู้นำการเปลี่ยนแปลงย่อมจะถ่ายทอดให้คนอื่นมาลักษณะคล้ายกับตัวเอง ซึ่งดำเนินเรื่องข้อสำคัญที่ว่าการจัดกลุ่มอภิปราย เช่นเดียวกับกลุ่มอภิปรายน้ำท่าจิตใจคนที่พร้อมที่มีส่วนได้รับประโยชน์ เป็นผู้เพิ่มประโยชน์ให้มากขึ้น การพัฒนาท้องถิ่นชนบทก็จะต้องเนื่องไปได้ ด้วยการจัดสรุป การอภิปรายกลุ่ม เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นการวิจัยที่จะทำกันต่อไปจึงควรทำในแบบที่ว่า การจัดกลุ่มอภิปรายจากวิทยุครรภะทำหรือนำมาใช้อย่างไรให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงแก่คนในชนบท ในทางที่จะเป็นแบบอย่างง่ายๆ ให้เกิดความเจริญเติบโตอย่างไม่หยุดยั่งต่อไป

ถ้าหากต้องการให้ความสำเร็จเรื่องด่วนจริง ๆ ต้องการพัฒนาชนบทและมีความตั้งใจที่จะให้เป็นนโยบายจริง ๆ ที่จะบรรลุเป้าหมายในเรื่องนี้ การจัดกลุ่มอภิปรายจากการวิทยุก็ย่อมจะถือว่าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งจะช่วยให้ประสบผลสำเร็จได้ แต่ในปัจจุบันก็ไม่มีประเทศใดที่ให้ความสำคัญในการสร้างคุณภาพนาระหว่างในเมืองกับชนบท ส่วนมากกลับไม่ค่อยสนใจในความสำคัญของชาวบ้านที่เสียด้วย สิ่งสำคัญสำหรับความสำเร็จของการจัดกลุ่มอภิปรายของชาวชนบทตามแบบนี้ อยู่ที่จะต้องมีการจัดโครงสร้างให้สนับสนุนความพยายามของแต่ละคนในกลุ่มของชาวบ้าน เพราะเหตุว่าความพยายามที่จะปรับปรุงตัวเองหรือนำอาการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าเข้ามานั้น ไม่มีส่วนช่วยผลักดันการเปลี่ยนรูปของชนบทให้แต่อย่างใด แต่การเปลี่ยนแปลงในระดับชนบทในนโยบายที่ผู้บริหารรู้สึกว่าดี ต้องมีสหสมพันธ์กับความพยายามของหมู่บ้านนั้น ในการที่จะปรับปรุงตัวเอง ออกจะเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่ค่อนข้างจะสับสนอยู่สักหน่อย โดยเฉพาะในการเปลี่ยนแปลงระดับชาติกับการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการปรับปรุงตัวเองของหมู่บ้านซึ่งการจัดกลุ่มอภิปรายจากการวิทยุจะอำนวยประโยชน์อย่างมากให้กับการพัฒนาชนบทในอนาคต

๔. วิทยุโรงเรียน : การจัดกลุ่มผู้เรียนแบบไม่เป็นทางการ

วิธีการเป็นการนำเอาวิทยุมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาซึ่งเคยกระทำมาอย่างกว้างขวาง เมื่อ ๒๕ ปีก่อนในเมืองเล็ก ๆ ชื่อซูตาเนนชา ประเทศโคลัมเบีย ความคิดในเรื่องนี้เกิดขึ้นโดยพระองค์หนึ่งซึ่งมองเห็นว่า วิทยุนั้นเป็นเครื่องมือที่ดีมากกว่าอย่างอื่น ๆ ในการเข้าถึงประชาชนในชนบทซึ่งจะช่วยได้ดีที่สุดในการศึกษาและการให้ข่าวสารอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงชีวิตของคนเหล่านี้ ต่อมาไม่นานความคิดนี้ก็ได้รับการพัฒนาและขยายตัวไปทั่วโลก จนกระทั่งการของชาตินามาดำเนินการให้เป็นกิจลักษณะ เป็นองค์กรที่มีชื่อเรียกว่า องค์กรขับวนการวัฒนธรรมของประชาชน โดยจัดงบประมาณไว้ในปี ๒๕๑๕ ถึง ๔.๒ ล้านหรือค่ายเมริกัน โดยให้มีผลสัณห์ไปถึงชาวชนบทในโคลัมเบียทั่วภาระการจัดโครงการต่าง ๆ ให้มากมาย

วัตถุประสงค์สำคัญขององค์กรนี้อาจกล่าวรวม ๆ ได้ว่า ๑) ต้องการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวนาและชาวชนบท ๒) ต้องการส่งเสริมให้ทุกคนได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น ๓) ต้องการให้สังคมของชาวนา ชาวชนบทมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งยั่งยืน ๔) ต้องการให้มีการจัดตั้งองค์กรและการพัฒนาสังคมของชาวชนบทในวิถีทางที่ได้มีส่วนร่วมในองค์กรต่าง ๆ ของท้องถิ่น ๕) ต้องการให้งานด้านเกษตรกรรมของชาวชนบทเกิดผลผลิตที่นำไปใช้ และ ๖) ต้องการให้สำนักในการพัฒนาของชาวชนบทเกิดขึ้นในชีวิตของชาวบ้าน

สมมติฐานข้อแรกขององค์กรขับวนการวัฒนธรรมของประชาชนนี้ อยู่ที่การยอมรับว่า ปัญหาพื้นฐานของความด้อยพัฒนาโดยเฉพาะชาวชนบทในประเทศไทยตามเมริกานนก็คือความไม่รู้ทัศนคติอันเนื่องจากขาดความรู้ ขาดความเข้าใจ ขาดเวลา และขาดความกลมเกลียวของชาวนาชาวชนบทเองในการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขภาวะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ซึ่งในการวิเคราะห์ปัญหาพื้นฐานเหล่านี้ ทำให้พบข้อแก้ไขที่เป็นปัญหาพื้นฐานสำคัญ นั่นคือการให้การศึกษาอย่างเต็มที่ ข้อนี้จะต้องไปไก่กล่าวถึงการพัฒนาที่ให้แต่เพียง การอ่าน-การเขียน หรือการสอนทักษะ ซึ่งไม่อาจจัดได้ด้วยการทดสอบ หรือโดยการเปลี่ยนทัศนคติของชาวนาชาวชนบท ความเชื่อถือความภาคภูมิใจในตัวเองจะต้องได้รับการสร้างความเป็นคนใหม่ให้เกิดขึ้น เครื่องมือซึ่งเห็นว่าจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายเหล่านี้ได้ พร้อมกันนั้นองค์กรขับวนการวัฒนธรรมของประชาชนนี้ก็จะต้องอบรมผู้นำท้องถิ่นมาโดยหวังว่าผู้นำเหล่านี้จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่ใช้ในโรงเรียนนั้น ๆ และ

อย่างไรก็ตาม แม้ความคิดในโครงการดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จอยู่มากในประเทศอเมริกา แต่จากการทำสำรวจและวิจัยของนักการศึกษาทางด้านนี้หลายท่าน ก็อาจพอชี้ให้เห็น ว่าสิ่งของวิทยุโรงเรียนตามแบบวิธีนี้ได้โดยสรุปดังนี้

ก. บัญหาเกี่ยวกับสมรรถภาพภายนอกของวิทยุโรงเรียน ที่จะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประชากรในเขตชนบท

๑. บัญหาดังกล่าวเกิดจากการให้ความสำคัญแก่งานทางด้านการศึกษาและพยาบาลที่จะหลักเลี้ยงปฏิบัติการด้านการเมืองอันเป็นเครื่องมือแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมของชนบท วิธีนี้ไม่ได้ผล เพราะเหตุที่การให้การศึกษา “เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ของชาติอเมริกัน” นั้น ไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติงานจริง ๆ ทำให้ไม่เป็นการช่วยให้เกิดการแสวงหาความเปลี่ยนแปลง หรือแสวงหาการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมา ความพยาบาลของวิทยุโรงเรียนที่จะเข้ามีส่วนผูกพันในความตื่นตัวของชาวชนบท เพื่อให้เกิดการทำงานแก่ชุมชนนั้น วิธีการทางการเมืองหมายถึง นักเรียนในวิทยุโรงเรียนจะต้องแสวงหางานที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนอกโครงสร้างของโรงเรียนที่ใช้วิทยุสอน

๒. การใช้วิทยุสอนในโรงเรียนนั้นเป็นความพยาบาลที่จะแยกตัวไม่ให้ต้องถูกควบคุมมากนักจากอธิบดีของรัฐบาล แต่กลับไม่ได้ทำงานร่วมกันกับโครงการพัฒนาชนบท ทั้งบางครั้งยังแยกทำงานเป็นเอกเทศเสียอีกด้วย

ข. บัญหาที่เกี่ยวกับสมรรถภาพของงานภายใน

๑. การใช้วิทยุสอนนั้นให้ความสำคัญแก่การสื่อสารมวลชนมากเกินไปและไม่ได้เป็นการสร้างผู้นำขึ้นมา ซึ่งผู้นำเหล่านี้อาจเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แท้จริงในสังคมของตน

๒. ผู้นำที่เกิดจากการสอนทางวิทยุนั้นกลับเป็นผู้นำที่ห่างไกลกับความเป็นจริงของผู้นำในชนบท คือเป็นผู้นำที่ออกจะวางแผนอำนาจและไม่ค่อยคำนึงถึงผลประโยชน์กลับเท่าไรนัก

๓. การวางแผนและการจัดองค์การมักทำกันอย่างเงียบๆ จนแม้แต่เรื่องการเงินที่ทำกันอย่างหละหลวย และค่าใช้จ่ายก็ไม่มีการควบคุมดูพอด้วย

ดังกล่าวมาเป็นที่น่าห่วงทว่าไป ทั้งไม่ค่อยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการใช้วิทยุสอนอีกด้วย บัญชาบางประการจะน่องเกี่ยวกับคุณภาพของโครงการ ความพร้อมของอุปกรณ์การอ่านเขียน ความเกี่ยวข้องกับการอ่านออกเสียงได้ชี้แจ้งกับความต้องการของชนบท

การฝึกอบรมทางด้านแรงงาน การฝึกอบรมผู้ดำเนินการ การนิเทศก์ และการแจกจ่ายอุปกรณ์รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ท่อนกลับของปีก่อนส่งพิมพ์หรือผลของการเรียน เหล่านี้เป็นตน

บัญหาสำคัญจะอยู่ที่ว่าการจะนำไปใช้อย่างได้ผลในประเทศอื่นๆ นอกจากประเทศไทย สถาบันเมริกาหรือไม่ คำตอบอาจมีได้ในข้อที่ว่ากลยุทธ์เบื้องต้นที่จะนำวิธีนี้ไปใช้ในประเทศอื่นๆ ถ้าหากบุรุษบางประการที่ถูกมองข้ามไปนั้นได้รับการพิจารณาในการนำมาปฏิบัติในโรงเรียนทางวิทยุ มีข้อดีบางอย่างเหมือนกันที่น่านำมาพิจารณาและอาจนำมาใช้ได้หากมีการวางแผนที่ดีพอ

ในประการแรก การใช้วิทยุสอนนั้นมีลักษณะที่ทำให้กว้างขวางและมีลักษณะเฉพาะมุ่งตรงต่อประชากรในชนบท และบัญชาที่เป็นอยู่ในชนบท แต่โครงการใช้วิทยุโรงเรียนย่อมจะมีจุดแนวนេนในบัญชาชนบท ซึ่งจะยังคงบัญชาอยู่ๆ ของการพัฒนาในชนบทในลักษณะที่ต้องการแก้ไขเป็นพิเศษ โดยวิธีที่ในเรื่องนี้ที่โรงเรียนก็ควรจะเป็นการให้ความรู้อย่างทั่วถึงกับความต้องการของชนบท โดยการให้ความสำคัญแก่ผู้นำในชนบท ให้มีการเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงระหว่างชาวชนบทกับผู้วางแผนนโยบายและจะต้องให้บัญชาที่สามารถแก้ไขนั้นผลไปถึงชาวชนบทที่ต้องการแก้ไขจริงๆ

ในประการที่สอง การใช้วิทยุสอนในโรงเรียนนี้จะได้ประโยชน์จากการจัดกลุ่มผู้ฟังและการจัดระบบผู้นำอภิปรายกลุ่มรวมทั้งผู้ควบคุมการแนะนำ บัญชาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในชนบทนั้น ความสำคัญย่อมจะอยู่ที่การให้ความสนใจสนับสนุนซึ่งจะไปกระตุ้นนักเรียนให้เริ่มทำงาน ในภาระรับผิดชอบของตน การให้ความสนใจสนับสนุนจากกลุ่มปฐมภูมิผ่านทางเพื่อนนักเรียนและผู้นำอภิปรายกลุ่มนั้นเป็นทางเพื่อนบ้านและเพื่อนเรียนจะช่วยเร่งเร้าให้ผู้ใหญ่เหล่านั้นได้เรียนรู้อย่างมาก ในบางโอกาส การเขียนเยี่ยนของศึกษานิเทศก์จากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค หรือระดับสูงๆ ก็ตามจะเป็นการสร้างความรู้สึกนี้บนเอกสารลักษณ์เช่นเดียวกับที่เกิดจากการใช้วิทยุสอนเหมือนกัน เมื่อการใช้วิทยุสอนทำให้เกิดความการให้ความตั้งใจจะเห็นบทบาทของผู้นำกลุ่มอภิปรายได้ว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากผู้ดำเนินการได้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงและเข้าใจว่าการเรียนรู้ได้ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรแล้ว ก็ย่อมจะกระตุ้นกลุ่มของตนให้ใช้ความพยายามเป็นพิเศษในการเรียนรู้อยู่กับชนเรียน ในทางกลับกันความกลมกลืนของกลุ่มนั้นเท่ากับเป็นการร่วงเร้าการแสวงหาเข้าหากماข่องกลุ่มและมีใช้เป็นแต่เพียงพยามที่จะพัฒนาตนเองโดยเนพาะเท่านั้น

ในประการที่สาม จะเห็นได้ว่าโครงการนี้ต้องอาศัยสื่อมวลชนหลากหลายนิดเป็นข่าวใหญ่กันคือแม้ว่าวิทยุจะเป็นสื่อสำคัญ สื่อพิมพ์และสื่อทัศนศึกษาอย่างอื่นๆ ก็จะต้องเข้าช่วยให้ความรู้ร่วม

กัน การที่มุ่งเฉพาะในประเด็นอนเป็นปัญหาของชนบทจริงไม่จำเป็นต้องกว้างไปถึงชนท้องใช้โทรทัศน์ เพราะแม้การใช้วิทยุสื่อกยังต้องแข่งขันกับความยุ่งยากและประสบความลำบากในการที่จะให้ข่าวสารหลังๆ ให้ไปในท้องถิ่นชนบทมากที่สุดโดยไม่ต้องแยกกลุ่มผู้พูดให้กระจายจัดกระจายกันออกไป

ในประการที่ ๔ การใช้วิทยุสอนนั้นเป็นการใช้โครงสร้างที่เป็นอยู่ส่งเสริมงานทางด้านการศึกษา โครงการอนทเคย์ทำกันมานั้นเคยได้มีหลักนี้ไปมากแล้ว แต่โครงการทางด้านวิทยุน้ำใจประจำผลสำเร็จได้ ข้อสำคัญจะอยู่ที่การกระตุนเร้าผู้ดำเนินการต่างๆ การได้รับความสนใจสูงจากผู้นำห้องถัน เป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครุ หรือพระ ขอนตองนับว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญในการใช้เครื่องมือนี้เพื่อการศึกษาและการพัฒนาชนบท

๔๙๗
ทรงทวอป่างในประเทศແຕບລາtinເມຣິກັນໄດ້ແສດງໃຫ້ເຫັນຄວາມສໍາເຮົ່ງໃນການໃຊ້ວິທີ່
ເກີດປະໂຍ່ນເຂົ້ານແລ້ວກາມ ກົມຈົກມົບຜູ້ຫາສໍາຄັງເກີຍກັນເບ້ານາຍແລະເຄຣອງມອທຈະກ່ອໃຫ້ເກີດ
ການເປົ້າຢືນແປລັງທາງສັງຄົມໃນຂນບທ ກລຸຫຼວທີ່ໃຊ້ວິທີ່ສໍາຫຽວສອນໃນຮະດັບພື້ນຖານອາຈາເປັນແຫດຜູ້ລັກ
ດີພອ ແຕ່ຄ່າໃຈຈ່າຍກົງຈົກເປັນບ່າງຫາໄຫຼຸ້ງຫາກຈະໄທໂຮງເຮັນຈັດທຳກັນເອງ ແຕ່ຕ້າຫາກປ່ອຍໃຫ້ເປັນ
ກາຮະຂອງຮູ້ບາລທ່ານມົດກົງພອໄປໄຫວ ເບ້ານາຍຂອງການໃຊ້ວິທີ່ສອນນີ້ແຈ້ງແນ່ວແນ່ໃນການໃຫ້
ກາຮັກສຶກທຳກ່ອງຄົນຂນບທສໍາຫຽວສູ່ໄໝວັ້ນທັງສອງໃໝ່ແມ່ຈະເປັນຂັ້ນແກ້ບ່າງຫາຂອງຮູ້ບາລກົງຈາຈາໄມເປັນທີ່
ຍອມຮັບໄດ້ ຄວາມສໍາເຮົ່ງຂອງການໃຊ້ວິທີ່ສອນໃນໂຮງເຮັນນັ້ນຕັ້ງດັບສິນກັນທີ່ວ່າ ວິທີ່ຈະສາມາດສອນ
ສິ່ງຕ່າງໆໄດ້ເຂົ້າເດີຍກັບການອ່ານອອກເບື້ນໄດ້ຫຼືໄວ່ ເປັນເຮົ່າງທີ່ນໍາພິຈາລານເບ້ານາຍໃນວິທີກາຮັກ
ນໍາມາໃຊ້ທຸກສູນ

๔. วิทยกับการจัดให้มีผู้นำในการให้มีส่วนร่วมของชุมชน

วิชช์เป็นวิชช์ส่งเสริมให้เกิดผู้นำในชุมชนในการนำกลุ่มอภิปรายถกเถียงกันเองบนเพื่อ
แสดงให้เห็นผลลัพธ์กว่าในการแก้บัญหา บทบาทของผู้นำชุมชนลักษณะนักคิดเป็นผู้คิดอย่างประดิษฐ์ให้
เกิดข้อคิดในการอภิปราย ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในชุมชนนั้นเข้าใจถึงบัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาของ
ชุมชนนั้นเองวิชช์เป็นการให้สมาชิกในชุมชนเกิดความไว้วางใจที่จะทำงานร่วมกันในการแก้บัญหา
เป็นวิชช์แตกต่างกับการใช้วิทยุโรงเรียน หรือการจัดกิจกรรมชุมชนฯให้มีการอภิปรายดังได้กล่าวมา
แล้ว ลักษณะของการจัดความวิชช์อาจอธิบายให้เห็นได้ดังนี้ คือ

๑. ต้องไม่มีข้อสรุปในการแก้ปัญหาจากนอกชุมชน แต่การเข้าใจถึงปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต้องเกิดขึ้นจากชุมชนนั้นเอง

๒. ผู้นำชุมชนในการพิจารณาปัญหาครัวเรือนมีความเข้าใจและมีความผูกพันอยู่กับชุมชนนั้น
๓. วิธีผู้นำชุมชนลักษณะนั้นมาใช้กับชาวบ้านต้องให้เป็นไปโดยทางอ้อม ไม่ใช่เข้าไปในทุกอย่างเสียเงินโดยตรง
๔. บทบาทของผู้นำชุมชนในการให้ข่าวสารนั้น ต้องเป็นไปในลักษณะที่ค่อยช่วยให้เกิดความเข้าใจ หรือรู้สึกปัญหาของชุมชนที่อยู่ หรืออาจจะเกิดขึ้นและต้องไม่ใช่แสดงบทบาทในการหาข้อแก้ไขให้
๕. การให้สมาชิกของชุมชนได้มีส่วนร่วมและช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ต้องถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญ และการได้ผลสะท้อนกลับมาร่วมพิจารณาต้องถือว่าเป็นวิธีการอันจำเป็น

เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจในวิচัชช์ในวิชัชช์ในบางประเทศมาให้เห็นได้ ดังเช่นโครงการที่ทำอยู่ในประเทศไทยทางอัฟริกาซึ่งเรียกว่า Radio du Niger ซึ่งทำงานนานหลายปี จะเห็นได้ว่าจุดประสงค์เบื้องต้นของการออกอากาศทางวิทยุและการจัดให้มีการอภิปรายขั้นนี้ ก็เพื่อสร้างสำนึกระหว่างประเทศในเรื่อง “แผนการพัฒนาประเทศในแห่งที่เป็นนักกฎหมายของท้องถิ่น” การสร้างสำนักงานท้องถิ่นต้องกระทำโดยไม่ยอมให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนดดูให้เห็นลงปัญหา ผลสะท้อนกลับก็ไม่ถือเป็นกรณีพิเศษดังเช่น การจัดกลุ่มอภิปรายตามแบบอื่น ๆ หากแต่ถือเป็นส่วนประกอบของการออกอากาศ รายการวิทยุจัดทำด้วยการนำเอาเป็นที่กับปัญหาต่าง ๆ จากผู้พูดมาออกอากาศก็เท่านั้น ความคิดเห็นที่ได้จากรายการที่ออกอากาศก็จะเป็นการเริ่มต้นให้เกิดการอภิปรายของกลุ่มตามมา^{๑๖}

ตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ว่าวิชัชช์ให้ผู้นำในการให้มีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ก็คือวิชัชช์ทำกันอยู่ในประเทศไทยเรียกว่า Basic Education Movement ซึ่งเป็นวิธีที่แสดงให้เห็นถึงการใช้สื่อมวลชนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม Basic Education Movement นั้นเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ๑๕๐๕ โดยทำเป็นแบบโครงการวิทยุโรงเรียนเพื่อจัดสอนหนังสือให้แก่ประชาชนในชนบทในท้องถิ่นกันตั้งแต่ต้นของศตวรรษที่ ๒๐ ภายใต้การสนับสนุนของบริษัท ภายในปี ๑๙๘๐ ส่องปี ๑๙๘๕ ขบวนการอันกิเริ่มเปลี่ยนไปโดยให้ความสำคัญแก่ชาวสารจากทางวิทยุอย่างลึกซึ้ง แต่ไปเพิ่มความสำคัญให้แก่สื่อ

๑๖. McAnany, E. *Radio Clubs of Niger*, Unpublished Report, Stanford University Institute Communication Research, 1972.

พิมพ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะหนังสือ darüber “ชีวิตคือการต่อสู้” ชั้นจิตพิมพ์ในปี ๒๕๐๗ บัญหา “ความต้องการพัฒนาของชนบท” กล้ายเป็นจุดสำคัญซึ่งได้รับความสนใจทั่วในระบบห้องเรียน เป็นเดียว กับความพยายามของกลุ่มต่าง ๆ ในห้องที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่เป็นบัญญาของตน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกลับเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในขบวนการแทนที่จะเป็นความพยายามในการแก้ไขบัญหาด้านการศึกษา ทั้ง ๆ ที่ขบวนการนั้นยังอ่อนตัวอยู่ตลอดเวลา ว่า เป้าหมายพันธุ์ฐานจะให้เป็นเรื่องทางการศึกษายัง กว่าจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง หรือแม้แต่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน”^๓ เรื่องนั้นบวนาต้นเห็นในเบื้องของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งมีโอกาสเป็นไปได้ อุ่นใจในราชบัลลินช่วงปี ๒๕๐๗ จนกระทั่งกลุ่มทหารขึ้นครองอำนาจในประเทศไทยในปี ๒๕๐๙ และทำลายขบวนการนี้ให้ล้มเหลวลงด้วยความกลัวการตั้งตัวของมวลชนราชบัลลินนั้น

อย่างไรก็ตามขบวนการที่เรียกว่า Basic Education Movement นักแสดงให้เห็นข้อดี ความแตกต่างของการใช้วิทยุกับการให้ผู้นำในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เพราะขบวนการเริ่มต้นจากความพยายามที่จะเข้าใจว่าบัญหาความด้อยพัฒนานั้นมีอะไรบ้าง และต้องไม่ลืกแต่ไว้จะชี้ให้เห็นเป้าหมายของการพัฒนาในทางที่จะช่วยแก้ไขได้ ผู้นำในโครงการมีความรู้สึกว่า หากทราบในกิจกรรมที่เรียนจากวิทยุไม่สามารถเข้าใจถึงบัญหาสาเหตุแห่งความด้อยพัฒนาของตนเอง เสียแล้ว ความพยายามที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมก็คงต้องประสบแต่ความล้มเหลว ขบวนการที่เรียกว่า Basic Education Movement นั้นมองเห็นว่า การให้ผู้นำกลุ่มอภิปรายนั้นเป็นลักษณะหนึ่งของการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น และสื่อมวลชนด้านวิทยุและสื่อพิมพ์เป็นเครื่องมือที่จะบรรลุเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงในสังคม แต่จะต้องกระทำในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับบัญหาความด้อยพัฒนาเท่านั้น ยิ่งกว่านั้นขบวนการนั้นยังมีมรรคก่อว่าช่วงประวัติศาสตร์ของประเทศไทยสมัยต้นปี ๒๕๐๗ เป็นการเอออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นในการให้ผู้นำกลุ่มการเรียนรู้หนังสือและสื่อมวลชนต่าง ๆ จึงอาจนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

บัญหาสำคัญของการใช้วิทยุกับการจัดให้ผู้นำในการให้ส่วนร่วมของชุมชนอาจอธิบายให้เห็นได้ดังนี้ ในประการแรกจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันอาชีวกรรมทางอ้อมมาใช้ เป็นการกล่าวว่า ความสำคัญของผู้นำชุมชนในห้องเรียนและการให้ห้องเรียนควบคุมดูแลกันเอง ขอนำมาทำให้ห้องเรียน

๓. De Kadt, E. *Catholic Radical in Brazil*, London: Oxford Press 1970.

นันเกิดความอุดตันล่าบ้าในการรวมทวักกันให้เข้มแข็งหรืออาจรวมทวักกันเองไม่ได้เลยก็ได้ เพราะมักมีแนวโน้มจากภายนอกที่จะเข้ามาจัดการรวมตัวให้กับชุมชนอยู่เสมอ

ในประการที่สองบัญญามักจะเกิดขึ้น เพราะการให้ความสำคัญแก่การที่จะให้ห้องถีนได้เข้ามีส่วนร่วมด้วย ความคิดเบื้องหลังความพยายามที่จะให้ห้องถีนเป็นตัวของตัวเองก็คือความพยายามที่จะพัฒนาให้ประชาชนเกิดความรู้ ศักดิ์ศรี พัฒนาตนเอง บางครั้งความรู้ ศักดิ์ศรี ส่วนร่วม เช่นกัน เป็นการดีในทางที่ให้กลุ่มน้ำ派派นของตนเอง และในบางครั้งก็เป็นภาพลวงตาขึ้นมาได้เช่นกัน ทว่ายังในขอนอาเจ้นได้จากโครงการของรัฐบาลเซเนกัล ซึ่งใช้วิทยุเรียกร้องให้มีการเสนอความเห็นวิภาคชีวิจารณ์เกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล ในการแก้ไขบัญญาของชนบท อันตรายที่เกิดขึ้นก็คือประชาชนถูกหัก瀛ให้เกิดความรู้ ศักดิ์ศรีในการมีส่วนร่วมในนโยบาย การพัฒนาชนบทของรัฐบาล และเป็นไปได้ในทางที่ทำให้ชนบทเกิดความตื่นตัวด้วยการยอมให้ชาวนาชาวชนบทวิภาคชีวิจารณ์และร้องทุกษ์ได้ในขณะที่นโยบายที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจริง ๆ อันเป็นผลที่ได้จากการยอมให้ห้องถีนได้มีส่วนร่วมนั้น ที่จริงแล้วกลับไม่มีเลย

บัญญาสำคัญอีกข้อหนึ่งของวัฒนธรรมคือ การตัดสินใจที่จะไม่ยอมรับหรือจะร่วมมือกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐบาล โครงการต่าง ๆ ที่ยกมาเป็นตัวอย่างแล้วเคยซึ่งให้เห็นบัญญาในข้ออย่างเช่นกรณีของ Basic Education Movement ก็เลือกที่จะไม่ร่วมมือกับรัฐบาลก่อนที่จะมีการรัฐประหารในปี ๒๕๐๗ แต่แล้วก็อยู่ ๆ เปลี่ยนมาเป็นความร่วมมือในภายหลัง ที่จะเป็นไปได้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ที่รัฐการอาจเป็นข้อตீ夯สองทาง และมีบอยคงทพอยใช้วิธีนันแล้วผลในการร่วมมือในโครงการของรัฐบาลเป็นไปในทางลบ เพราะเหตุที่ชุมชนซึ่งมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามโครงการนันเกิดมีความเห็นตรงกันข้ามกันมา

บัญญากลุ่มนี้ท้ายอาจเกิดได้จากการนำอาสาสมัครคนมาใช้และความต้องการที่จะให้ห้องถีนเป็นตัวของตัวเอง ข้อแก้ไขในเรื่องน้อยที่จะต้องใช้วิทยุเป็นสื่อนำข่าวสารที่เหมาะสมกับผู้พูด และให้ผู้นำกลุ่มหรือผู้นำที่ชุมชนมีส่วนร่วมด้วยนั้นช่วยสนับสนุนให้ห้องถีนมุ่งมองให้เข้าใจในบัญญากองห้องถีน ในที่สุด บัญญากความด้อยพัฒนาของห้องถีนจะต้องให้ห้องถีนเข้าไปมีส่วนขึ้นเกี่ยวอยู่ด้วย

หากต้องการให้ได้มีการนำไปปฏิบัติจริง ในประเทศไทยคาดการณ์กับใช้เครื่อง Video Tape เข้ามาช่วยในเรื่องนี้ แต่ประเทศไทยยังก้าวไปไม่ถึงขั้นนั้นในขณะนี้

อย่างไรก็ตามวิธีการที่ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมเข่นบัว่จะได้มีการศึกษาทดลองกันท่อไป เพราะเป็นวิธีที่ต้องการให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมมากขึ้นเป็นเดียวกับต้องการให้มีหน่วยงานสนับสนุนมากขึ้น เพราะแม้ว่าการสอนประชาชนให้อ่านออกเขียนได้ดี จึงกลายเป็นความล้มเหลวได้หากขาดการสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาวะแวดล้อมของชุมชน ดังเช่นโครงการการศึกษาสู่ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จของกองการศึกษาสู่ใหญ่ เป็นต้น แม้จะประสบผลสำเร็จบางประการในการสอนหนังสือแก่ชาวบ้านชนบท แต่หากหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องขาดความสนใจที่จะนำการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีให้เข้าไปถึงด้วย กองการศึกษาสู่ใหญ่ก็อาจต้องเห็นอย่างมากโดยไม่คุ้มค่าเลยก็ได้ เราจะเห็นได้ว่าการสอนสารมวลชนนักอาจเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งในการสอนและปลูกชุมชนให้ทนจากการหลบไหล เพื่อให้เกิดสำนึกรักในการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ แต่ถ้าหากไม่มีอะไรให้อ่านหรืออ่านเรียนไปแล้วเอาไปใช้ทำอะไรไม่ได้ หรือไม่มีอะไรให้หน่วยงานอนุจัช่วยสนับสนุนชุมชนนัดดวย ก็คงไม่ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาอะไรให้เป็นขั้นเป็นอนุนัมมากได้

อาจสรุปให้เห็นความพยายามที่จะใช้วิทยุเพื่อการศึกษาและการพัฒนาชนบทได้ว่ามีการทำกันอย่างกระฉับกระชูบ ข้อสำคัญอยู่ที่วาระรัฐบาลได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากันอย่างได้ นอกเหนือนักการศึกษาสู่ใหญ่ ที่ทำอยู่ในเวลาจะเห็นได้ว่าวิทยุสามารถเข้าถึงประชาชนได้ในหมู่ผู้พื้นที่จำนวนจำนวนมาก หมายความว่ารายการที่เป็นการศึกษาสักหน่อยนักก็พูดได้ไม่มากนัก ส่วนใหญ่ก็จะพึ่งกันแต่เพลงและรายการบันเทิงอย่างนั้น ๆ เสียงหมด ข้อมูลจะมีผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นชนบท ซึ่งจะต้องให้คนส่วนใหญ่เหล่านี้ได้รับการศึกษาและเกิดการให้ความภาคภูมิใจ ในการต่อมาดูเหมือนยังไม่เคยมีการประเมินผลหรือมีการวิจัยกันอย่างจริงจัง ถึงค่าใช้จ่ายและผลที่จะได้จากการลงทุนทางวิทยุ มีแต่ความคิดที่จะไปกู้เงินคนอนมาทำกันใหญ่โตไปเท่านั้นเอง

ความสำคัญพื้นฐานของการใช้วิทยุเพื่อการศึกษาและการพัฒนาชนบทอยู่ที่ว่าวิทยุนั้นหากจะใช้เป็นเครื่องมือเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมแล้วก็คงทำไม่ได้ หรือทำไม่ได้ผลในเขตท้องถิ่นซึ่งขาดสถานะนั้น ๆ ที่จะมาสนับสนุนตามเป้าหมายดังกล่าว และที่เป็นปัญหาจริง ๆ คงจะ

อยู่ที่บวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งวิทยหรือการสอนสารมวลชนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย
ในการถกเถียงทางทฤษฎีของการสอนสารบัญครั้งกมกจะคิดกันเอาเองว่า การสอนของที่ช่วย
สร้างบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมขึ้น ซึ่งถ้าดูตามประวัติเป็นมากลับจะเห็นว่า
การเปลี่ยนแปลงในสังคมที่สำคัญ ๆ ในเขตชนบทส่วนมากนั้น เริ่มต้นจากภาวะทางสังคมและการ
เมืองເອົາໆນວຍໃຫ້ຕ່າງໆກຳ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเข่นວ່ານັກທີ່ອ່າຍາສີກາຮ່ອງສ່ອสารมวลชนสร้างบวน
การໃຫ້ຕ່າງໆເນື່ອກັນໄປອົກທີ່

ในประการที่สุด อาจสรุปได้ว่า โครงการต่าง ๆ ทางวิทยທີ່ທຳກັນຍຸ່ນນັກທີ່ໄປໂດຍขาด
การวางแผน และขาดการติดตามในผลการปฏิบัติงาน ຮູ້ສຶກວ່າຈະໃຫ້ຄວາມສຳໃຈນ້ອຍເກີນໄປໃນກາ
ຕົດສິນໃຈແລະກຳຫນົດເບ້າໝາຍ ແລະກຳທຳງານໃນໂຄຮງກາຮ່ອງທຳນັ້ນອ່າງຍໍາເກີນໄປ ມີກາຮປະເມີນ
ຜລນ້ອຍຈຸນເກີນໄປຫຼືແມ່ແຕ່ຈະຍອມຫຼຸດດຳນັ້ນກາຮ່ອງປັບປຸງ ແຕ່ກັບລົ້ມ້ນໝາຍກັບ
ຈານທີ່ທຳກັນໄປອ່າງໄໝຮູ້ຜລທີ່ຈະໄດ້ຈົງ ຈົງກາຮປະກາຮ່ອງສຳນັກທີ່ໄປໂດຍກັບ
ໂຄຮງກາຮ່ອງ ຈົງກາຮປະກາຮ່ອງທຳນັ້ນທີ່ບໍ່ໄດ້ຈົງກາຮປະກາຮ່ອງທຳນັ້ນທີ່ໄປໂດຍກັບ
ເຮືອງທະຫະໂຄຮ່ວງຢັກໃໝາກຂັ້ນເພື່ອໃຫ້ເກີດປະໂຍືນ໌ຈົງ ຈົງກາຮປະກາຮ່ອງທຳນັ້ນທີ່ໄປໂດຍກັບ
ມີເພື່ອໃຫ້ເກີດກາຮ່ອງທຳນັ້ນທີ່ໄປໂດຍກັບ

ມີຈະມີຄວາມໄມ່ເອົາໃຫ້ຕົ້ນທີ່ເປັນອຸ່ນ ວິທີກູກເປັນເຄືອງມອສ່ອสารมวลชนທີ່ສຳຄັງຢັງຂອງກາ
ພັນນານົນທີ່ໃນອາຄາດ ດ້ວຍກະຫາທາງຈັດໄປໃຫ້ງໜ້ານົນທີ່ໃນລັກຊະນະຕ່າງ ກັນ ອາຈນີ້ເສັນອ
ໄກລໄປຄົງນີ້ໃຫ້ໂທຣສັກທ່ຽວສ່ອสารດາວເຫັນກັນຕົ້ນທີ່ທຳກັນຍຸ່ນໃນບາງປະເທດ ແຕ່ຫາກເຫັນຄ່າໃໝ່
ຈ່າຍແລະຜລທີ່ໄດ້ ວິທີກູກຍັງຄົງມີຂໍອໄດປ່ຽນກວ່າໃນຫລາຍດ້ານ ດັກລ່ວມາແລ້ວ

ຂໍ້ທີ່ຈະຕ້ອງພິຈານາເກີຍກັບທຳນາທອງວິທີເພື່ອກາຮປະກາຮ່ອງທຳນັ້ນທີ່ໄປໂດຍກັບ
ເສັນອໃຫ້ພິຈານາໄດ້ດັ່ງນີ້ ຄື່

๑. ຄວາມຈະຕ້ອງພິຈານາກາຮລົງທຸນໃນກາຮ່ອງໃຫ້ວິທີໃຫ້ເປັນປະໂຍືນ໌ໃນລັກຊະນະຕ່າງ ກັນ
ຄ່າໃໝ່ຈ່າຍໃນໂຄຮງກາຮ່ອງທຳກຳລົງທຳຍຸ່ນນັກໃນລັກຊະນະຕ່າງ ໃນລັກຊະນະເດືອກນັ້ນຄຸ້ມຄ່າແຄ່ໄຫນ ຄວ
ຈະໃໝ່ຄ່າໃໝ່ຈ່າຍແຕ່ໃນຮະຍະເຮີມຕົ້ນ ນອກຈາກນັ້ນຄວາມພິຈານາວ່ານ່າຈະຕ້ອງໃໝ່ຈ່າຍໄປທາງດ້ານໄຫນ ຄວ
ຈະຈັດບປະມາລີໃຫ້ເປັນຮ້ອຍລະເທົ່າໄວ້ໃຫ້ແກ່ໂຄຮງກາຮ່ອງຕ່າງ ຈົງກາຮປະກາຮ່ອງທຳນັ້ນທີ່ໄປໂດຍກັບ

๒. การเริ่มโครงการใหม่ ๆ ทางด้านครุศาสตร์ต้องมีการวางแผนอย่างระมัดระวังและต้องให้ความหมายที่แน่นชัด ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของการพัฒนาและสมมติฐานในวิธีที่จะนำมาใช้ต้องเป็นสิ่งที่ได้รับการพิจารณา ในการใช้วิธีจัดกลุ่มภูมิประวัติของเรียนกับการให้ส่วนร่วมของชุมชนต้องเป็นการจัดให้มีการประสานงานกับหน่วยงานทมอยู่ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอย่างเดียวกัน ใน การใช้วิทยุสื่อสารหนังสือจำเป็นจะต้องมีการวางแผนอย่างดีด้านหลักสูตร เพราะเรื่องนี้มีภาระปล่อยไปแลกเปลี่ยนตลอดมาในอดีต เพียงแต่เพิ่มความพยายามทางด้านขั้นตอน กันหน่อย ความสำเร็จในโครงการต่าง ๆ ก็เป็นเรื่องที่พอมองเห็นได้มากขึ้น

๓. โครงการใหม่ที่ใช้วิทยุเป็นเครื่องมอนครัวเป็นโครงการที่ใช้สื่อมวลชนหลาย ๆ แบบ เข้ามาช่วยกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งพิมพ์แบบง่าย ๆ ซึ่งจะช่วยแยกจ่ายหนังสือที่เหมาะสมให้มีอ่านกันอย่างทั่วถึงแก่ผู้ที่พึงรู้หนังสือใหม่ ๆ สื่อมวลชนเข่นว่าครุศาสตร์ให้ตรงกับความต้องการของชีวิตในชนบทโดยคำนึงถึงภาวะทางด้านครอบครัว การเกษตร และการอนามัย

๔. โครงการที่ใช้วิทยุเป็นเครื่องมือทุกแบบ (นอกจากแบบที่เบ็ดใหญ่การออกอากาศอย่างเต็มที่โดยไม่ต้องมีการจัดกลุ่มผู้ฟัง) ควรมีการจัดสรรเวลาให้ จัดสรรในเรื่องการเงิน การฝึกอบรมผู้ดำเนินงาน และเจ้าหน้าที่ทางศึกษา ซึ่งส่งเหล่านั้นของคุรุสภาทั้งในด้านการเรียนรู้ และการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นที่เห็นได้ชัดว่าโครงการใช้วิทยุน่าจะมีค่าใช้จ่ายสูง ยิ่งหากหักน้อยก็ไปอย่างกว้างขวางยังไง ความสำคัญอยู่ที่ผู้ดำเนินการ ผู้นำกลุ่ม หรือผู้นำที่ช่วยให้ชุมชนได้เข้ามีบทบาทที่ร่วมด้วยในการพัฒนาท้องถิ่นชนบทของตน

๕. โครงการที่ใช้วิทยุเป็นเครื่องมอนครัวเป็นโครงการที่ปลูกเร้าให้ชุมชนห้องถีนได้เข้ามีส่วนร่วมด้วยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ก่อให้เกิดผลสะท้อนกลับมากควรวางแผนรูปแบบแผนงานไว้ให้สำหรับแต่ละโครงการ วิทยุนั้นควรเป็นการทำให้หัวหน้ากลุ่มได้รับข่าวสารที่ประยุกต์เข้ากับห้องถีนและได้รับผลประโยชน์จากการฟังจากผู้ฟัง

๖. โครงการใหม่ ๆ ที่จะใช้วิทยุเป็นเครื่องมือเพื่อการศึกษาและการพัฒนาชนบทควรต้องเลือกหรือศึกษาแบบอย่างที่ประเทศอื่น ๆ เคยได้ทำและประสบความสำเร็จมาแล้ว ข้อแนะนำ ๑ นำมาจากภาระของรับบทบาทของวิทยุในฐานะเป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาทางสังคม ๒ ยังคงเป็นกระบวนการเรียนรู้ ๓ ให้ผู้ดำเนินการมีบุคลิกภาพทางด้านวิชาการต่าง ๆ โดยลืม ๔ นักสื่อสารควรของสังคมว่าเทคโนโลยีเหล่านั้นจะเข้ากันได้หรือไม่ ถ้าหากว่ามีความวางแผนใน

ค้านรัฐบาลที่จะเร่งพัฒนาชนบท ต่อให้วางแผนอย่างดีหรือมีเงินทุนมากมายไม่ว่าจะจัดสรรว่าในงบประมาณหรือภูเขามากก็ตาม การวางแผนเช่นนั้นคงไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภารณ์ที่เป็นอยู่ได้แต่อย่างใด

๗. จำเป็นจะต้องทำการวิจัยวิธีการนำวิทยุมาใช้ประโยชน์ทางด้านนี้ให้มากกว่าที่เคยทำกันมา การวิจัยเช่นวนอาจต้องทำทางสองลักษณะ อย่างหนึ่งคือการประเมินผลโครงการเล็ก ๆ ที่กำลังทำอยู่ว่า ค่าใช้จ่ายกับผลที่ได้นั้นคุ้มกันไหม อีกอย่างหนึ่งคือการประเมินผลในโครงการอื่น ๆ ที่เริ่มใหม่ เพื่อคุณลักษณะจากการนำวิทยุมาใช้ประโยชน์ในแบบต่าง ๆ

๘. ควรจัดให้มีการสกอปรวมเจ้าหน้าที่ การผลิตทางเทคนิค และควรจัดทำแบบบัญชี เพื่อให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมทำงานได้ด้วย

๙. โครงการใหม่ ๆ ด้านวิทยุควรจะต้องตรวจสอบการประสานงานอันเป็นความจำเป็น ทางด้านการเมือง เพื่อห้องถนนจะได้ควบคุมได้มากขึ้นเกี่ยวกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจในการใช้เทคโนโลยีในระดับนี้ ทั้งนี้

๑๐. สำนักงานที่ดูแลเรื่องน้ำท่วมและดูแลเรื่องน้ำท่วมในแต่ละชุมชน ควรจะต้องมีเครื่องมือที่ทุกฝ่ายมองเห็นประโยชน์ยิ่งขึ้น กระทำการสำรวจศึกษาชิการ เองได้ให้ความสำคัญในเรื่องนวนาน และกำลังมีโครงการขยายใหญ่ที่น่าสนใจด้วย เพราะในระยะยาววิทยุคงไม่เป็นเพียงเครื่องมือของการศึกษา แต่คงจะต้องขยายขอบเขตของเป้าหมายออกไปสู่การพัฒนาชนบทดังที่ท่านอธิบายในหลายประเทศบนนั้น ไม่ว่าจะเป็นอัฟริกาหรือเอเชีย